

# VỀ ĐẶC ĐIỂM VÀ XU HƯỚNG CHỦ YẾU TRONG LỐI SỐNG CỦA THANH NIÊN VIỆT NAM HIỆN NAY

PHẠM HỒNG TUNG<sup>(\*)</sup>

Có thể thấy các phương tiện truyền thông đại chúng hiện nay đề cập rất nhiều đến các vấn đề liên quan đến lối sống thanh niên và vị thành niên. Tiếc rằng, phần lớn những gì được giới truyền thông phản ánh với độ đậm đặc cao lại là những hiện tượng và xu hướng tiêu cực. Trong khi đó chỉ có khá ít những bài viết với thông tin phản ánh về những xu hướng, hiện tượng, khía cạnh tích cực, hiện đại và lành mạnh trong văn hóa và lối sống thanh niên. Điều đó góp phần không nhỏ trong việc đưa lại một hình dung xã hội (*social image*) không mấy tích cực và tươi sáng về lớp trẻ hôm nay. Đến lượt nó, sự ám ảnh về những hình dung xã hội do giới truyền thông tạo nên sẽ góp phần làm cho các thế hệ đi trước, các bậc cha mẹ, ông bà và cả các nhà lãnh đạo lo ngại, giảm sút lòng tin vào thanh niên, bi quan về tương lai của dân tộc.

Xã hội Việt Nam đang chuyển biến nhanh, sâu sắc và toàn diện do kết quả của công cuộc Đổi mới và hội nhập quốc tế. Do đó, việc những chuyển biến mạnh mẽ về văn hóa và lối sống của toàn dân tộc, đặc biệt là của thanh niên, bao gồm cả hai chiều hướng tích cực và tiêu cực, trở thành những vấn đề nóng bỏng của công luận và các văn đàn khoa học là một điều tất yếu.

Vấn đề đặt ra là: để nhận diện chân xác và đầy đủ những xu hướng chủ yếu trong lối sống của thanh niên và đề ra được những giải pháp, chính sách đúng cho công tác thanh niên thì trước hết phải có những nghiên cứu nghiêm túc về thanh niên và lối sống thanh niên ở nước ta hiện nay.

Trên cơ sở tham khảo khá rộng rãi thành tựu nghiên cứu về thanh niên ở trong nước và trên thế giới, chúng tôi cho rằng trước hết phải hiểu đúng về bản chất của độ tuổi thanh niên và về thanh niên với tính cách là một nhóm xã hội – dân cư đặc thù.

Dù tiếp cận theo hướng nào thì giới nghiên cứu nhìn chung đều thống nhất trong nhận định rằng: *tuổi thanh niên là độ tuổi quá độ từ trẻ em sang người lớn trong cuộc đời mỗi con người*. Điều này có nghĩa là: thanh niên là lớp người đang trưởng thành và hoàn thiện về năng lực thể chất, tinh thần và nhân cách. Họ không còn là trẻ em, nhưng cũng chưa hoàn toàn là người lớn. Vì vậy, không được đối xử với họ như trẻ em, nhưng cũng không nên coi họ là người lớn hoàn toàn. Họ vừa phải được tạo điều kiện để nhanh chóng trở thành những công dân và những nhân cách

---

<sup>(\*)</sup> PGS. TS., Đại học Quốc gia Hà Nội.

độc lập, nhưng lại cũng cần được hướng dẫn, tác động, dẫn dắt và giáo dục để trở thành những “người lớn tốt”, đủ năng lực đảm đương vai trò cần có của những công dân trưởng thành.

Đây là điều giản dị nhất, nhưng lại là điều thường dễ bị các nhà nghiên cứu, các nhà hoạch định chính sách và các thế hệ người lớn, và cả chính bản thân thanh niên quên hoặc nhầm lẫn, chủ yếu theo hai thái cực: thứ nhất là vẫn coi thanh niên là trẻ em, muốn kiểm soát và giáo dục họ theo kiểu áp đặt; thứ hai là coi thanh niên là người lớn hoàn toàn nên trao cho họ những bốn phận của người lớn và đòi hỏi, phán xét họ như người lớn. Trong xem xét, nghiên cứu về lối sống của thanh niên cũng cần tránh cả hai thiên hướng nói trên.

Những đặc điểm và xu hướng chủ yếu trong lối sống của thanh niên Việt Nam hiện nay đã được nhóm nghiên cứu của chúng tôi minh chứng rõ ràng, thực chứng trong Đề tài khoa học cấp Nhà nước "Thực trạng và xu hướng biến đổi lối sống của thanh niên Việt Nam trong quá trình đổi mới và hội nhập" (Xem: 1). Trong khuôn khổ hạn hẹp của bài viết này, chúng tôi xin trình bày vắn tắt nhất một số kết quả nghiên cứu của mình.

### 1. Những xu hướng tích cực

Trên cơ sở phân tích kết quả các cuộc khảo sát do nhóm nghiên cứu của chúng tôi thực hiện đầu năm 2010 và kết quả các cuộc khảo sát khác, kết hợp với việc xử lý khoa học thông tin từ nhiều nguồn khác nhau, chúng tôi cho rằng hiện nay lối sống của thanh niên nước ta có 6 đặc điểm và xu hướng tích cực chủ yếu sau: 1/ trân trọng và phát huy những giá trị văn hóa, đạo đức và truyền thống tốt đẹp của dân tộc; 2/ yêu nước, quan tâm đến tình hình đất nước; 3/ thực tế, thiết thực trong suy nghĩ, hoạt động và ứng xử hàng ngày; 4/ năng

động, sáng tạo, luôn hướng tới cái mới, cái khác biệt; 5/ tích cực hội nhập quốc tế, tiếp thu thành tựu văn minh và tinh hoa văn hóa từ bên ngoài; 6/ có khát vọng, lạc quan, có tính tích cực chính trị-xã hội cao và có bản lĩnh chính trị khá vững vàng (1).

Về đặc điểm và xu hướng thứ nhất, *biết trân trọng và phát huy những giá trị văn hóa, đạo đức và truyền thống tốt đẹp của dân tộc*, đứng trước định kiến của xã hội về tình hình “lai căng”, “sùng ngoại” và “mất gốc” của thế hệ thanh niên hiện nay dưới tác động của hiện đại hóa và toàn cầu hóa, chúng tôi đã khảo sát và kiểm chứng lại thái độ và hành vi ứng xử của thế hệ trẻ đối với một số giá trị và quan hệ tiêu biểu cho các truyền thống đạo đức, văn hóa tốt đẹp của dân tộc. *Một trong những giá trị và quan hệ đó là gia đình*.

Theo kết quả của cuộc khảo sát do chúng tôi tiến hành trên tổng số 2000 người đại diện cho các nhóm thanh niên ở cả khu vực nông thôn và thành thị, trong số các giá trị được thanh niên quan tâm và xếp theo một bảng thứ tự ưu tiên thì *gia đình là giá trị được quan tâm nhất*, với 95,6% thanh niên trả lời rằng họ cơ bản hoặc rất quan tâm đến gia đình. Điều tra quốc gia Vị thành niên và Thanh niên (SAVY) năm 2003 do Bộ Y tế và Tổng cục Thống kê thực hiện trên phạm vi rộng lớn hơn (với trên 7500 thanh niên) cũng cho kết quả tương tự: 95% thanh thiếu niên có mối quan hệ gắn bó chặt chẽ với gia đình và cảm thấy có giá trị đối với gia đình (2).

Kết quả khảo sát trên đây của chúng tôi càng được khẳng định chắc chắn khi 71,1% số thanh niên trong diện khảo sát cho biết họ sống cùng cả cha lẫn mẹ, 21,9% cho biết họ sống cùng cha mẹ và ông bà. Chỉ có 3,9% sống cùng mẹ hoặc cha và 3,1% sống cùng người khác. Có tới trên 2/3 (82,5%) số

thanh niên trong phạm vi khảo sát của chúng tôi đánh giá cao và cho rằng giáo dục gia đình có tác động to lớn tới đạo đức và lối sống của họ. Trong khi đó chỉ 3,9% cho rằng giáo dục gia đình không có ý nghĩa gì đối với họ (1). Phần đông thanh niên cũng cho biết rằng người thân trong gia đình (cha, mẹ, vợ, chồng, anh, chị, em ruột) là *đối tượng đầu tiên họ tham vấn* về một loạt vấn đề quan trọng trong cuộc sống (so với các đối tượng tham vấn khác như: thầy cô giáo, bạn bè, bác sĩ hoặc nhân viên y tế và người khác).

Không chỉ có vậy, sự gắn bó của thế hệ thanh niên hiện nay với gia đình còn thể hiện rõ qua thái độ và hành vi *ứng xử của họ đối với họ tộc*. Trong cuộc khảo sát gần đây, khi chúng tôi nêu ra nhận định, rằng thanh niên ngày nay *“hiếm khi tham gia vào các công việc của dòng họ”* thì chỉ có 26% số thanh niên được hỏi đồng ý, trong khi đó có tới 43,3% không đồng ý và 26,8% cho rằng đó là nhận định nửa đúng, nửa sai. 46,7% số thanh niên được hỏi cũng cho biết họ thường xuyên đưa ra ý kiến góp ý, tư vấn cho người thân trong gia đình. Một nửa (50,2%) số thanh niên trả lời rằng hàng ngày họ có dành thời gian trò chuyện với người trong gia đình (1).

Thái độ của thanh niên với tín ngưỡng thờ cúng tổ tiên – một trong những truyền thống đặc trưng lâu đời của dân tộc cũng được chúng tôi đặc biệt quan tâm. Trong số trên 2000 thanh niên được hỏi, có tới 95,4% tham gia hoạt động thờ cúng tổ tiên tại gia đình, trong đó có tới 41,9% tham gia thường xuyên và 26,0% tham gia rất thường xuyên. Chỉ có 6,3% thanh niên hiếm khi tham gia hoạt động này (1).

Dương nhiên, thái độ và ứng xử của thanh niên đối với gia đình và các mối quan hệ gia đình, kể cả với tín ngưỡng tổ tiên, chưa thể phản ánh đầy đủ thái độ

và ứng xử của họ với các di sản và truyền thống văn hóa dân tộc, nhưng đây có thể được xem là minh chứng rõ nét và tiêu biểu nhất, bởi lẽ gia đình và các quan hệ gia đình Việt Nam chính là trung tâm điểm tiêu biểu và sống động nhất cho các quan hệ và giá trị truyền thống.

Về *thái độ và ứng xử của thanh niên đối với đất nước và dân tộc*, hiện nay trong giới nghiên cứu và công luận đang tồn tại ít nhất hai luồng ý kiến đánh giá khác nhau. Nghị quyết Trung ương 7 khóa X ghi nhận rằng, thế hệ thanh niên ngày nay đang *“tiếp nối truyền thống hào hùng của Đảng và dân tộc, nêu cao lòng yêu nước, ý thức xây dựng và bảo vệ Tổ quốc XHCN”*. Đây cũng là điều được ghi nhận trong các công trình của một số nhóm nghiên cứu (3). Trong khi đó, luồng ý kiến thứ hai lại cho rằng thế hệ thanh niên ngày nay ích kỷ, cá nhân, thực dụng hơn nên ít quan tâm đến tình hình đất nước, thậm chí là bi quan, thất vọng về tình hình đất nước.

Trong cuộc khảo sát của chúng tôi, giá trị *“tương lai, vận mệnh của đất nước”* chỉ nằm ở vị trí trung bình (8/15) trong bảng xếp hạng giá trị của thanh niên. Cụ thể, 73,9 % số thanh niên được hỏi cho biết họ có quan tâm hoặc rất quan tâm đến tình hình đất nước. Số còn lại, chỉ có 6,4% chẳng trả lời không quan tâm, 19% quan tâm ở mức độ không cao. Để kiểm chứng chất lượng của sự quan tâm đến tình hình đất nước của giới trẻ, chúng tôi thử yêu cầu họ đánh giá một số vấn đề cơ bản trong đời sống đất nước hiện tại, kết quả cụ thể xem bảng 1, trang bên (1).

Các thông tin ở trên cho thấy sự quan tâm đến tình hình đất nước của thanh niên nước ta chưa cao. Rõ nhất là một bộ phận không nhỏ thanh niên (từ 28% đến 52,8%) cảm thấy khó khăn, không đủ tự tin để đưa ra nhận xét của mình về một loạt vấn đề quan trọng của

đất nước. Phần còn lại, đông hơn, tỏ ra quan tâm đến tình hình đất nước và đã biết cách đánh giá khá chính xác tình hình chung của một số vấn đề trọng yếu nhất.

sự thành đạt nghề nghiệp), 3) *sức khỏe*, 4) *học vấn*, 5) *bạn bè* và 6) *tiền bạc*. Đây đều là những vấn đề nóng bỏng, thiết thực nhất đối với thanh niên Việt Nam

| Bảng 1: Đánh giá của thanh niên về một số vấn đề của đất nước hiện nay |                     |            |                |      |
|------------------------------------------------------------------------|---------------------|------------|----------------|------|
|                                                                        | Mức độ đánh giá (%) |            |                | Tổng |
|                                                                        | <i>Kém</i>          | <i>Tốt</i> | <i>Khó nói</i> |      |
| Tình hình kinh tế đất nước                                             | 14,2                | 33,1       | 52,8           | 100  |
| Tình trạng giáo dục                                                    | 26,0                | 33,0       | 41,0           | 100  |
| Thực thi pháp luật                                                     | 29,0                | 30,2       | 40,8           | 100  |
| Đạo đức xã hội                                                         | 24,9                | 23,0       | 46,1           | 100  |
| Tình hình y tế và chăm sóc sức khỏe                                    | 30,2                | 36,0       | 33,8           | 100  |
| Văn hóa giao thông                                                     | 55,8                | 16,2       | 28,0           | 100  |

Từ kết quả khảo sát như trên, có thể đi đến kết luận, đa số thanh niên Việt Nam hiện nay rất quan tâm đến tình hình đất nước. Tuy nhiên, họ mong muốn được yêu nước một cách duy lý hơn, không chỉ đơn thuần là cảm tình yêu nước mà là yêu nước với thái độ của người làm chủ đất nước, với tư cách của công dân hiện đại, tức là phải có đủ thông tin và năng lực để đánh giá tình hình đất nước, để thể hiện vai trò chủ nhân đất nước với trách nhiệm đầy đủ. Đây chính là vấn đề mới, đặt ra một cách nghiêm túc đối với công tác giáo dục thế hệ trẻ hiện nay.

Một đặc điểm và xu hướng quan trọng trong lối sống của thanh niên Việt Nam hiện nay là *mong tính thực tế, thiết thực cao*. Đây cũng là vấn đề đã được ghi nhận trong một số nghiên cứu khác, nhưng với cách nhìn nhận và đánh giá khác nhau, bởi lẽ “thực tế, thiết thực, duy lý”, luôn có mặt trái song hành là “ích kỷ, thực dụng”. Tuy rằng hai mặt trên khác nhau về bản chất, nhưng đối với lối sống, lựa chọn sống hàng ngày của con người trong bối cảnh kinh tế thị trường rất khó phân biệt.

Kết quả khảo sát của chúng tôi cho thấy 6 vấn đề được số thanh niên quan tâm nhất lần lượt là: 1) *gia đình*, 2) *sự nghiệp* (được hiểu ở đây là việc làm và

hiện nay. Trong khi đó, các vấn đề sau đây được thanh niên quan tâm ít nhất: 1) *quyền lực*, 2) *an ninh thế giới* và 3) *tôn giáo tín ngưỡng*. Có thể thấy rõ đây là ba

vấn đề ít có liên quan trực tiếp đến họ và hầu có quan tâm thì họ cũng ít có điều kiện và phương tiện để bộc lộ sự quan tâm của mình và tham gia tích cực vào việc giải quyết các vấn đề đó.

Trong cuộc khảo sát SAVY trước đó, khi được hỏi về ước vọng của họ trong tương lai và được *yêu cầu lựa chọn 2 ưu tiên*, thì gần một nửa (49,5%) số thanh niên trả lời đó là *việc làm*. Tiếp đó, 23,3% số thanh niên mong muốn có điều kiện kinh tế/thu nhập ổn định. 9,7% thanh niên coi hạnh phúc nói chung là ước vọng số 1 của mình, và 8,8% cho rằng gia đình với khát vọng làm cha, mẹ là ưu tiên thứ nhất. Chỉ có 7,4% thanh niên xác định đóng góp cho đất nước là ước vọng số 1 của họ, trong đó chủ yếu ở nhóm tuổi từ 14 đến 17 (11,6%), giảm xuống còn 5,1% và 2,4% ở hai nhóm tuổi 18-21 và 22-25 (2).

Ở lựa chọn ưu tiên số 2 cho ước vọng về tương lai, kết quả như sau: Đứng hàng đầu là ước vọng có điều kiện kinh tế/thu nhập ổn định (25%). Tiếp đó là ước vọng đóng góp cho đất nước và cho xã hội (22%), chủ yếu vẫn ở nhóm tuổi 14-17 (28%) so với 18,5% và 15,2% của hai nhóm tuổi 18-21 và 22-25. Tiếp đó là các ước vọng về hạnh phúc nói chung (21%), có gia đình và được làm cha, mẹ (20%) và cuối cùng mới là ước vọng về việc làm

(11%) (2). Như vậy, ở lựa chọn ưu tiên thứ 2 thì sự phân hóa tỏ ra phức tạp hơn và tương quan giữa các lựa chọn của thanh niên đã có sự thay đổi đáng kể.

Tuy thực tế, thiết thực hơn trong suy nghĩ và lựa chọn sống, nhưng *phần đông thanh niên nước ta đều phản đối các lựa chọn sống ích kỷ, tiêu cực*. Khi được yêu cầu bộc lộ thái độ đối với quan điểm sống “*đề cao cá nhân*”, có tới 56,1% thanh niên tỏ ra cơ bản và hoàn toàn phản đối. Tỷ lệ thanh niên đồng ý chiếm 21,8% và số còn phân vân chiếm 22%.

Chúng tôi cho rằng tư duy và xu hướng lối sống thiết thực, thực tế của thế hệ trẻ hiện nay là một ưu điểm, một thế mạnh, phù hợp với đòi hỏi của cơ chế kinh tế thị trường và hội nhập, cạnh tranh toàn cầu. Đây cũng là một cách thức, một “phương thuốc” khắc phục dần lối nghĩ và lối sống duy tình, cảm tính, duy ý chí vốn là một trong những căn bệnh nan y của các cộng đồng cư dân nông nghiệp, trong đó có Việt Nam.

Bên cạnh những đặc điểm và xu hướng tích cực chủ yếu nói trên thì *năng động, sáng tạo, nhạy cảm với cái mới, cởi mở, sẵn sàng và tích cực hội nhập* (với xã hội hiện đại và với thế giới), *lạc quan và có tính tích cực xã hội cao* cũng là những đặc điểm và xu hướng lối sống quan trọng, có ảnh hưởng tới đa số thanh niên nước ta hiện nay. Tất cả những điều này đều đã được kiểm chứng khoa học bởi kết quả các cuộc điều tra của chúng tôi cũng như của các nhóm nghiên cứu khác. Chúng tôi sẽ trình bày và phân tích tỉ mỉ hơn về vấn đề này trong một bài viết khác.

## 2. Những xu hướng tiêu cực

Cùng với những đặc điểm và xu hướng lối sống tích cực, lành mạnh nói trên, nghiên cứu của chúng tôi cũng chỉ ra 4 đặc điểm và xu hướng tiêu cực trong lối sống của thanh niên Việt Nam

hiện nay, đó là: 1/ sống buông thả bản thân; 2/ hành xử hung bạo, bất chấp pháp luật; 3/ sống ích kỷ, thờ ơ, vô cảm, thiếu trách nhiệm và nhiệt tình của tuổi trẻ; 4/ sống hời hợt, a dua theo các trào lưu “thời thượng”, tiếp thu xô bồ ảnh hưởng văn minh, văn hóa từ bên ngoài.

Tất cả những xu hướng tiêu cực nói trên với muôn vàn các hình thức biểu hiện cụ thể đã được giới truyền thông đại chúng làm nóng công luận hàng ngày qua những tường trình đủ loại. Nhiệm vụ của người nghiên cứu là khám phá mức độ và phạm vi tác động của chúng đối với thanh niên nước ta hiện nay như thế nào.

*Lối sống buông thả bản thân* trong giới trẻ có những cấp độ biểu hiện khác nhau: Ở cấp độ 1, thanh niên sẽ rơi vào tình trạng *buồn chán, thất vọng, không muốn hoặc không thể làm việc, học tập và sinh hoạt như bình thường*. Ở cấp độ hai, thanh niên sẽ bị cuốn vào lối sống với những hành vi thác loạn, có thể trở thành nạn nhân của một hoặc nhiều tệ nạn xã hội cùng lúc, như nghiện net, nghiện ma túy, bạo hành, sinh hoạt tình dục bừa bãi hoặc mại dâm, v.v... Ở cấp độ ba, cấp độ cao nhất, thanh niên sẽ bị rơi vào bế tắc, tuyệt vọng, dễ dẫn đến tự tử, tự tử tập thể hoặc giết người, giết người hàng loạt, v.v...

Xét từ góc độ tâm lý học, lối sống này thường bắt nguồn từ một trạng thái khủng hoảng tâm thần (*mental crisis*) ở các mức độ khác nhau. Do đặc thù tâm – sinh lý của tuổi thanh niên mà dường như bất kỳ thanh niên nào cũng có lúc rơi vào trạng thái này: thi trượt, thất tình, bức xúc với bạn bè, bị cha mẹ hoặc thầy cô trách mắng, phê bình hoặc đơn giản là do lao động, học tập quá tải hoặc do có thời gian rỗi mà không biết làm gì, v.v...

Theo báo cáo sơ bộ kết quả của cuộc điều tra SAVY lần thứ 2 được công bố vào tháng 6/ 2010 thì sau 5 năm, tình

trạng bị quan, chán nản trong thanh niên lại có chiều hướng tăng lên một cách đáng lo ngại. Cụ thể như sau: 73,1% từng có cảm giác buồn chán; 27,6% từng "rất buồn", thấy mình vô tích sự đến nỗi làm cho bản thân không muốn hoạt động như bình thường. Có tới 21,3% từng thất vọng hoàn toàn về tương lai và 4,1% nảy sinh ý nghĩ tự tử. Đặc biệt, xu hướng chung là càng ở nhóm tuổi trẻ hơn thì mức độ và tỷ lệ buồn chán càng cao. Có tới 75% thanh niên được hỏi trong độ tuổi 14 - 17 và 18 - 21 từng trải qua trạng thái đó, trong khi ở nhóm tuổi 22 - 25 là hơn 65% (4).

Trong cuộc khảo sát của chúng tôi, trong số 2021 thanh niên tham gia trả lời thì có đến 84,5% cho biết họ "chưa bao giờ" nghĩ đến việc tự tử, nhưng cũng có 10,6% cho biết họ "hiếm khi", 3,5% "thỉnh thoảng" và 1,4% "thường xuyên" hay "rất thường xuyên" nghĩ đến việc tự tử.

Thông thường thì tuyệt đại đa số thanh niên sẽ tự mình hoặc với sự hỗ trợ của gia đình, nhà trường và bạn bè mà vượt qua được các trạng thái khủng hoảng "buồn bã", "chán nản". Nhưng nếu trong những điều kiện nào đó, tình trạng khủng hoảng nói trên bị tác động theo chiều hướng tăng nặng thì sẽ là nguyên nhân chính làm cho thanh niên rơi vào xu hướng sống buông thả ở một trong ba cấp độ đã mô tả ở trên.

Tác động của lối sống buông thả ở cấp độ thứ nhất đối với thanh niên đang đi học là tình trạng lười học, lười tìm tòi, chấp nhận "trung bình chủ nghĩa"<sup>(\*)</sup> (5). Đối với thanh niên đang đi làm là tình trạng lười lao động, lười học tập để nâng cao tay nghề.

(\*) Theo báo cáo của Hội Sinh viên Việt Nam những năm gần đây, tỷ lệ sinh viên có kết quả học tập trung bình và yếu kém vẫn còn rất cao (66,15% trung bình, 10,85% yếu kém), trong khi tỷ lệ sinh viên giỏi và xuất sắc chỉ chiếm 4,69%.

Ở cấp độ thứ hai, lối sống buông thả của thanh niên biểu hiện bằng các tệ nạn xã hội, cách sống, sinh hoạt theo kiểu "bầy đàn", lao theo các trào lưu như *hippies* và *punk* hoặc bỏ nhà "đi bụi", v.v... Tuy chỉ một bộ phận nhỏ thanh niên chịu ảnh hưởng của xu hướng lối sống này nhưng đây là vấn đề cần được đặc biệt lưu ý ở hai khía cạnh: thứ nhất, đây là biểu hiện cực kỳ nguy hiểm của lối sống tiêu cực, không lành mạnh, với rất nhiều biểu hiện nguy hiểm, gây mất ổn định, làm băng hoại đạo đức xã hội, hủy hoại tương lai của một bộ phận thanh niên và gây ra nhiều nhức nhối trong xã hội. Thứ hai, đó là tình trạng lây lan, có xu hướng gia tăng khá nhanh của xu hướng lối sống này. Đây chính là vấn đề đòi hỏi phải có nhiều giải pháp thực tiễn kiên quyết để ngăn ngừa ảnh hưởng của nó đối với thanh niên, giúp cho thanh niên xa lánh hoặc có "kháng thể" phù hợp để đối phó với ảnh hưởng của nó.

Cấp độ thứ ba của xu hướng lối sống buông thả bản thân là sự tuyệt vọng, bế tắc và tự tử của thanh niên. Kết quả của nhiều cuộc khảo sát cho thấy, chỉ một bộ phận nhỏ thanh niên (không quá 7%) cho biết họ từng bế tắc, tuyệt vọng và từng nghĩ đến việc tự tử. Tuy nhiên, thực tế một vài năm gần đây cho thấy đã xuất hiện một số trường hợp thanh niên tự tử, thậm chí tự sát tập thể chỉ vì những lý do hết sức bình thường (bị cha mẹ mắng, bị thầy cô phê bình hay bị người yêu phụ bạc, v.v...). Do vậy, đây cũng là một vấn đề cần được quan tâm nghiêm túc và thiết thực nhằm ngăn ngừa kiên quyết, hiệu quả.

Về xu hướng hành xử hung bạo và bất chấp pháp luật, kết quả nghiên cứu của chúng tôi cho thấy số thanh niên chịu tác động của nó không nhiều. Cuộc khảo sát của chúng tôi vào đầu năm 2010 cho kết quả: 75,1% thanh niên trả

lời “chưa bao giờ đánh nhau”. Tuy nhiên, vẫn có 18,8% cho biết họ “hiếm khi đánh nhau”, 4,0% “thỉnh thoảng”, 2,2% “rất thường xuyên và thường xuyên đánh nhau”. Trước đó, năm 2003, cuộc điều tra SAVY ghi nhận: chỉ có 2,5% số thanh niên được hỏi thừa nhận rằng họ đã từng tụ tập gây rối, trong đó nam thanh niên sống ở thành thị có tỷ lệ cao hơn (4,7%). Đặc biệt, chỉ số này đạt tới 8% ở đối tượng nam thanh niên thành thị thuộc nhóm tuổi từ 18 đến 21. Cũng trong cuộc điều tra này, tỷ lệ thanh niên thừa nhận từng mang theo hung khí là 2,3%, trong đó chủ yếu là nam thanh niên (4% so với nữ thanh niên là 0,5%). Trả lời cho câu hỏi “bạn đã từng hành hung đến nỗi gây thương tích cho người khác chưa?”, có tới gần 3% số thanh niên được hỏi trả lời “có” (2).

Tuy tỉ lệ thanh niên thừa nhận từng đánh nhau khá nhỏ, nhưng như chúng ta từng chứng kiến trong những năm gần đây: hàng chục vụ nữ sinh đánh nhau, ghi hình rồi tung lên mạng, hàng trăm vụ thanh niên gây trọng án chỉ vì những xung đột nhỏ, thậm chí chỉ vì một cái “nhìn dử”. Chứng đó đủ cho thấy tính chất nguy hại và hiệu quả tác động ghê gớm của xu hướng lối sống này.

Trong xu hướng hành xử bạo lực của một bộ phận thanh niên hiện nay, đặc biệt nghiêm trọng là hiện tượng *hình thành các băng đảng, các nhóm “đầu gấu”, côn đồ kiểu giang hồ, xã hội đen*. Theo nghiên cứu của chúng tôi thì có ít nhất hai loại băng nhóm tội phạm của số thanh niên sống theo kiểu hung bạo nói trên. *Loại thứ nhất* là các băng, nhóm của các “giang hồ nhĩ”, phần lớn là của các học sinh hư, tụ tập với nhau để gây gỗ, ăn chơi, trấn lột, gây sự đánh nhau. *Loại thứ hai* là các băng đảng giang hồ “thứ thiệt” của một bộ phận thanh niên ngoài nhà trường. Trong những năm gần đây, loại băng đảng này

có chiều hướng gia tăng khá nhanh chóng ở nhiều địa phương, nhất là các thành phố lớn như Hà Nội, Thành phố Hồ Chí Minh và đặc biệt là Hải Phòng - những điểm nóng bỏng, gay gắt và nhức nhối nhất.

Về xu hướng *sống ích kỷ, thờ ơ, vô cảm*, thiếu trách nhiệm và nhiệt tình của tuổi trẻ, chúng tôi cũng cho rằng đó chỉ là lựa chọn sống của một bộ phận thiểu số thanh niên Việt Nam hiện nay. Những quan sát định tính đều cho thấy hiện nay phong trào thanh niên khó tổ chức hơn, ít sôi nổi hơn và ít có các phong trào lôi cuốn được đông đảo thanh niên tham gia nhiệt tình như trước đây. Ngay cả Phong trào Thanh niên tình nguyện – một trong những phong trào tiêu biểu nhất của thanh niên nước ta trong thời kỳ Đổi mới, cũng chỉ thu hút được một bộ phận thanh niên tiên tiến. Trong diện khảo sát của chúng tôi, có tới 47,9% chưa bao giờ tham gia vào phong trào này.

Kết quả khảo sát của chúng tôi còn cho thấy một số vấn đề sau đây ít nhận được sự quan tâm của thanh niên: tôn giáo, tín ngưỡng (9,9% hoàn toàn không quan tâm, 17,9% cơ bản không quan tâm và 32,3% nửa quan tâm, nửa không, tổng tỷ lệ cả ba mức độ này là 60,1%). Tiếp đến là các vấn đề: an ninh thế giới (48,7%), quyền lực (46,6%), dân chủ (28,7%) pháp luật (25,2%) và môi trường sinh thái (23,6%). Đáng chú ý là có tới 6,4% thanh niên được hỏi cho biết họ hoàn toàn không quan tâm hoặc cơ bản không quan tâm đến tương lai vận mệnh của đất nước (1). Trên thực tế thì có thể bộ phận thanh niên ít quan tâm hoặc không quan tâm thiết thực đến các vấn đề trên còn có thể cao hơn tương đối nhiều.

Về xu hướng *sống hời hợt, a dua theo các trào lưu “thời thượng”* chủ yếu được du nhập từ bên ngoài, kết quả

khảo sát của chúng tôi cho thấy tuy chỉ có tác động trong một bộ phận nhỏ thanh niên hiện nay song nó lại đang có chiều hướng gia tăng nhanh trong quá trình đất nước hội nhập quốc tế với rất nhiều hình thức và cấp độ biểu hiện khác nhau. Biểu hiện rõ nhất của lối sống này là cách phục trang lố lằng, hở hang phản cảm; ở thị hiếu âm nhạc là việc tôn sùng “dòng nhạc thị trường” với những ca khúc có ca từ vô nghĩa, lai căng, thậm chí tục tĩu; ở cách sử dụng ngôn ngữ với dày đặc tiếng lóng, lời tục hoặc những ký hiệu đặc biệt mang tính “thế hệ” của một số nhóm thanh niên; ở cách lạm dụng Internet và các phương tiện truyền thông công nghệ cao, như vừa lái xe vừa sử dụng điện thoại di động, nghiện game online, đánh mất mình trong “thế giới ảo”, “khoe hàng”, rao bán thân mình trên mạng; và đặc biệt là trong cách yêu và quan hệ tình dục như sống thử, quan hệ tình dục tập thể, trao đổi bạn tình, v.v...

Sự hình thành, định hướng và phát triển của những xu hướng lối sống hiện nay của thanh niên nước ta chắc chắn là kết quả tác động tổng hợp của nhiều yếu tố nội sinh và yếu tố ngoại sinh. Qua nghiên cứu, chúng tôi thấy bên cạnh một số yếu tố bao trùm như quá trình đổi mới của đất nước, quá trình toàn cầu hóa trên thế giới thì nổi lên là vai trò tác động to lớn của 7 yếu tố sau đây: gia đình và giáo dục gia đình, nhà trường và giáo dục học đường, bạn bè và các mối quan hệ bạn bè, truyền thông hiện đại và Internet, công tác thanh niên của Đảng, Nhà nước và của các tổ chức Đoàn, Hội, môi trường xã hội nói chung, nhất là của các thế hệ người lớn và cuối cùng là tác động của toàn cầu hóa văn hóa.

Trên cơ sở đó, chúng tôi cho rằng cần triển khai ngay một hệ thống các giải pháp thực tiễn nhằm tác động tích cực tới quá trình xã hội hóa nhân cách

của thanh niên nước ta, trong đó, việc hoàn chỉnh hệ thống chính sách và pháp luật của Đảng và Nhà nước đối với thanh niên, việc hiện đại hóa công tác tập hợp, tổ chức, giáo dục thanh niên của Đoàn và Hội và việc hỗ trợ gia đình và nhà trường trong giáo dục đạo đức, văn hóa và lối sống cho thanh niên giữ vai trò quan trọng nhất. Đồng nhiên, giới truyền thông, nhất là các phương tiện truyền thông hiện đại cũng đóng vai trò vô cùng quan trọng. Cuối cùng, chính bản thân thanh niên mới là yếu tố quan trọng nhất trong việc phát triển năng lực, hoàn thiện nhân cách, lựa chọn lối sống, định hướng và hiện thực hóa tương lai của chính mình.

## TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Phạm Hồng Tung (Chủ nhiệm đề tài). Thực trạng và xu hướng biến đổi lối sống của thanh niên Việt Nam trong quá trình đổi mới và hội nhập. Đề tài khoa học thuộc Chương trình khoa học công nghệ cấp Nhà nước "Xây dựng con người và phát triển văn hóa Việt Nam trong quá trình hội nhập quốc tế", KX. 03/06-10.
2. Điều tra quốc gia Vị thành niên và Thanh niên Việt Nam. <http://www.gso.gov.vn/default.aspx?tabid=411&idmid=4&ItemID=4150SAVY>
3. Nguyễn Ngọc Phú. <http://vietnamnet.vn/giaoduc/2009/12/Cham-diem-dao-duc-Trung-thuc-trong-kinh-doanh-xep-hang-chot-882189/>
4. <http://www.vnn.vn/giaoduc/201006/Cang-kha-gia-gioi-tre-Viet-Nam-cang-buon-chan-914996/> (10.6.10)
5. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc Hội Sinh viên Việt Nam lần thứ VII. H.: Thanh niên, 2004.